

ՅՈՒՇԵՐ ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՎԻՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

1952-ի մի օր Մարօքի փողոցների հայ համայնքը պատիւը ունեցաւ ծանօթանալու այն մեծ հայրուն, որ էր Սողոմոն Թեֆլիրեանը՝ Թալէաթ փաշայի սպանութեան հերոսը:

Իրենց կեցութեան սկզբնական շրջանին ոչ մէկ հայ չէր շարժուէր այդ հայրուն բարեւ մը տալու, պատճառը այն էր, որ ան կը բնակէր մեկու մը տունը, որը չէր սիրուած Գազապ-լանքայի փողոցների գաղութէն:

Մի օր եւ եւ եղբայրս՝ Պերճ Վարժապետեան, կը քալէինք հայերէն խօսակցելով, տիկին մը մօտեցաւ եւ ըսաւ՝ հա՞յ էք, ինչ լաւ է, վերջապէս: Այդ տիկինը Թեֆլիրեանին տիկինն էր, Պագուսիայ: Մի քանի մախադասութիւններ փոխանակեցինք Յարութիւնեանի մասին ու տիկին Ամահիտը (Ս. Թեֆլիրեանի կինը - Ա. Մ.) ըսաւ. «Հիմա կը հասկնամ ձեզ, թէ ինչո՞ւ ոչ մէկ հայ չմօտեցաւ Սողոմոնին»:

Այս անակնկալ հանդիպումը առիթ եղաւ, որ ճանչնանք այդ պատուական գոյգը:

Տակաւին մոր էին հասած Եոկոպաւիայէն, չունէին տուն-տեղ: Ամուսինս՝ Ազատ Սիր-մէնեան, իր գործատեղիին մէջ ունէր փոքր լարկաբաժին մը, որն առաջարկեց իրենց: Ամ-համբեր իրենց ազատութիւնը գտնելու, շուտով հաստատուեցան հոն, իրենց երկու զաւակ-ներուն եւ հարսին հետ:

Ծախէնը՝ իրենց անդրանիկ տղան, եւ հարսը շուտով գործ գտան ու այդ ձեւով կրցան փոխադրուիլ աւելի հանգստաւէտ լարկաբաժին մը: Իսկ Զաւէնը՝ փոքրը, իր շուքակի բարձ-րագոյն ուսումը առաւ Ֆրանսա՝ եւ հետագային անցաւ Ամերիկա, ուր San-Francisco քա-ղաքի Philharmonique-ի Premier Violon-ը եղաւ եւ ցարդ կ'ապրի այդ քաղաքը:

Թէ ինչպիսի՜ անձ էր մեր ազգի հերոսը ինձ համար, որ որոշ տարիներ անցուցած եմ իր հետ. մեղմ, ազնուական, հիանալի մկարագրով անձ մը, որուն մերկայութենէն եւ ու ամու-սինս չէինք կշտանար:

Իր հերոսական արարքը ըրած էր շատ երիտասարդ տարիքին, կուսակցութիւնը (Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը - Ա. Մ.) զինք ընտրած էր: Ուստի իբր ուսանող դրկած Գերմանիոյ Պեր-լին քաղաքը, ուր Թալէաթ հալածուած երկրի մոր վարչակարգէն, ապաստանած էր: Բայց Սողոմոն չէր ճանչնար Թալէաթը. պէտք էր մախ հստակօրէն ճշտէր անոր դիմագիծը: Այն սենեակը, որ վերցուած էր իրեն համար, կը գտնուէր այն թաղամասին մէջ, ուր կ'ապ-րէր Թալէաթ: Սողոմոն իր սենեակի պատուհանէն ամենայն համբերութեամբ ամէն օր կը դիտէր փողոցի անց ու դարձը, մինչեւ վստահօրէն ճշտէ, թէ ով է Թալէաթը: Երկար օրե-րու հետազօտութիւններէ վերջ Թալէաթի անձը հստակ էր Սողոմոնին, ուրեմն կը մնար մահափորձի ծանր որոշումը:

Ու այսպէս պատմեց (միայն մէկ անգամ) գոհացում տալու համար իմ զաւակներուս բուն խնդրանքին.

«Թալէաթ իր ամենօրեայ պտույտը կ'ընէր: Ես որոշած էի դիմացի մայրէն անցնիլ եւ Թալէաթ կանչել, յուսալով, որ աջ պիտի դառնար եւ կրակէի, դժբախտաբար ձախ դար-ձաւ: Հարուածը զինք տապալեց: Իմ վազքին հետեւեցաւ ժողովուրդը եւ բռնելով զիս թա-կեցին, մինչեւ ձերբակալուիլս ոստիկանութեան կողմէ: Գերմանական դատարանի մէջ,

նոր եղանակներով և ճանապարհով փոխարինվելու, որոնք լիովին արտայայտեցին ժողովուրդի մեջ տատապանքը, ըսելով թե՛ այս անգամ ռեալիզմը մեր չէ, այլ ոխը լուծեց մարդասպանը մեր, որ բնաջնջեց մեկ ու կես միլիոն անմեղ հայեր: Դատը շահեցաւ: Հայութիւնը ցնծութեամբ մէջ էր»:

Այսօր Ամերիկայի Ֆրեզնո քաղաքին մէջ կանգնած է յուշարձան մը, որուն գագաթին արծիւ մը կը կտցէ օձի մը գլուխը:

Այդ յուշարձանին տակ, երբ այցելեցինք իր տիկնոջ հետ, գտանք թղթիկ մը, որուն վրայ գրուած էր. «Ամէն հայ այս յուշարձանի առաջ ծնկաչոք պէտք է խոնարհուի»:

Տիկին Անահիտ ըսաւ, թէ յաճախ կը գտնէ այդպիսի թղթիկներ:

Գրելով այս տողերը ո՛ր որքան յիշատակներ արթնցան իմ մէջ, որոնք կ'ուզեմ պահել մատուցի մը մօտ:

Աղօթք մը իր անմոռաց յիշատակին:

ՊԵՐՃՈՒՄԻ ՄԻԻՐՄԷՆԵԱՆ